

VERKLARENDE WOORDENLIJST



Samengesteld en opgemaakt door Herman Schelvis.

10 ^e penning belastingen	10%	Heeft voornamelijk betrekking op
25 ^e penning	4%	die over allerlei bezittingen en financiële
40 ^e penning	2,5%	handelingen worden geheven
100 ^e penning	1%	
200 ^e penning	0,5%	
1000 ^e penning	0,01%	
Akkoord	overeenkomst; verdrag	
Akte	ambtshalve opgemaakt geschrift	
Akte van patent	bewijs van bevoegdheid tot het uitoefenen van een beroep	
Ambachtsbewaarder	verzorger van het ambacht, in feite de persoon belast met het onderhoud van wegen, bruggen, dijken, enz.	
Appointement	rechterlijke uitspraak; schikking tussen partijen	
Attestatie	Hervormde kerk: verklaring van goed gedrag door de kerkenraad afgegeven t.b.v. een lid der gemeente die naar elders vertrekt Burgerlijk: verklaring van goed gedrag door schout en schepenen voor een naar elders vertrokken ingezetene Ook: beëdigde verklaring m.b.t. bijzondere voorvallen, bijv. een scheepsverklaring door opvarenden bij stranding of een ander ongeval aan boord van een schip	
Bede	aanvankelijk een verzoek om geld door vorsten, later een opgelegde belasting over de bezittingen van de ingezetenen (zie ommeslag)	
Blafferd	register; klapper	
Brandgeweerboek	vroeger was de bewoner van een huis verplicht bepaalde brandbestrijdingmiddelen in huis te hebben, waarvan aanwezigheid en toestand jaarlijks werd gecontroleerd. De bevindingen werden in het brandgeweerboek genoteerd.	
Cautie, borg	een persoonlijke of zakelijke waarborg voor het nakomen van een verplichting	
Cedel, cedul	schriftelijke kennis- of lastgeving; bewijsstuk	
Charter	oorkonde betreffende verleende rechten of vrijheden	
Collateraal	zijdelings; van terzijde met iets in verband staan	
Collectboek	register van verschuldigde of betaalde belasting	
Contract	schriftelijke overeenkomst waarbij 2 of meer partijen zich wederkerig verbinden	
Custingsbrief	hypotheekakte; waarbrief;	
Deurwaardersexploijt	aanzegging door een deurwaarder van een dagvaarding of vonnis	
Doleantie	verzuimen; nalatigheid in het betalen van belasting Ook: afwijken van de kerkelijke leer	
Dorpsaccijns	plaatselijke belasting op levensmiddelen en andere waren voor dagelijks gebruik	
Familiegeld	vroegere belasting die als omslag van de gezinshoofden werd geheven (zie hoofdgeld)	
Gaarboek	(ver)gaarboek van geïnde belastingen	
Gemene luiden	gewonen volk: onvrij geboren	
Geredresseerde verponding	herstellen of verbeteren van de verponding	
Gewapende mannen	lijst van weerbare mannen tussen de 18 en 60 jaar die voor de landsverdediging kunnen worden opgeroepen	

Gezworene	personen die als vertegenwoordigers voor de gehele gemeenschap optreden en als zodanig beëdigd worden
Grossen Haardstedengeld	een duidelijk afschrift van een ambtelijk stuk belasting waarvan het aantal haardsteden de basis van de aanslag vormden
Helmgeld	plaatselijke belasting waarvan de opbrengst bestemd was voor de aanplant van helm in de duinen
Hoefslag	belasting voor het onderhoud van dijken en wallenkanten. De aangelanden werden aangeslagen naar het oppervlak van hun bezit dat aan de watering grensde.
Hondeblokgeld	belasting op het ongeblokt laten lopen van honden. Te Noordwijk gold deze vrijstelling alleen voor de eigenaars van honden die binnen de bruggen woonden.
Hoofdgeld	vroegere belasting op het aantal hoofden (leden) van het Het meest bekend gezin is het Hoofdgeld van 1622/1623.
Huurcedel	stuk waarin de huurvoorwaarden van onroerende goederen staan beschreven
Impetrant	eiser in een rechtzaak
Indemniteit	persoonlijke of zakelijke waarborg voor het nakomen van verplichting (zie cautie)
Insinuatie	1 ambtelijke aanzegging of vordering van iets 2 tenlastelegging van een oneerlijke bedoelingne van een persoon 3 bedekte aantijging
Jurisdictie	wettige gezag over de inwoners van een bepaald gebied
Keur	bij verordening voorschrijven, ordonneren
Kohier	verzameling van afschriften van oorkonden; verzamelbundel; oorkondenboek
Kroosheemraad	lid van een college dorpsbewoners die de plaatselijke vertegenwoordiger van de landsheer (de baljuw later het hoogmeemraadschap) diende. In dit geval m.b.t. het dijk- en polderwezen.
Lias	pak aaneengeregen papieren. Als technische term in het archiefwezen: stukken die zijn verenigd om hun aard vrijgevig, royaal; vroeger spottend gebruikt voor een buitengewone heffing
Liberale gift	
Lichtenisse	verlichten van een belasting of te betalen pachtsom
Losrentebrief	schriftelijke verplichting tot aflossing van een hypotheek
Maancedulle	aanmaning tot betaling van een uitstaande schuld
Mandement	van een door de overheid gegeven bevel
Manuaal	journaal gebruikt voor opschrijven handelingen; handboek
Memorie	gebruikt in rekeningen die niet betaald zijn; herinnering
Minuut akte	origineel ambtelijk stuk
Monsteren	inspecteren van krijgsvolk en/of schepelingen
Morgengeld	de van een morgen land (8516 m ²) geheven belasting
Morgentalen	het aantal morgens in een gemeente of polder waarover belasting verschuldigd is
Nominatie	aanwijzing van personen waarvan er een tot een bepaald ambt zal worden verkozen
Octrooi	door het gezag verleende vergunning tot het doen van met name genoemde handeling(en)
Omslag	een heffing die over personen of landerijen wordt Omgeslagen, zodat ieder een evenredig deel betaald
Oorkonde	schriftelijk verklaring dat als bewijs moet dienen
Ordonnantie	bevelschrift

Personele quotisatie	schatting van het bedrag waarvoor iemand persoonlijk wordt aangeslagen
Plakkaat	door de overheid afgegeven open brief, gewaarmerkt door een opgedrukt zegel
Polderboek	boek waarin de eigenaren met de grootte van hun landerijen staan beschreven
Protocol	boek waarin de minuten van openbare akten en oorkonden worden geschreven
Provenier	persoon die zich heeft ingekocht in een gasthuis of convent
Provisieeel Quohier	voorlopig zie kohier
Redres generael	herstel in de oude toestand of verbetering van de bestaande toestand van bv. wetten, belastingen, etc.
Regenten	overheidspersonen in een leidinggevende functie; bestuurders van gasthuizen e.d.
Regest Register	verkorte beschrijving van charters, oorkonden e.d. a boek waarin aantekeningen worden genoteerd van dagelijkse gebeurtenissen b alfabetische lijst van personen en zaken met verwijzing naar de bladzijde of folio waarop zij vermeld staan
Rekest	request- verzoekschrift gericht tot de overheid
Remplacement	vervanging; vervangen van een bestaande regelgeving door een andere
Rentmeester	verantwoordelijke persoon voor inkomsten en uitgaven
Remonstrantie	aanschouwelijke voorstelling; uiteenzetting van grieven en/of bezwaren
Resolutie	besluit
Schepen	uit de bevolking van het rechtsgebied gekozen persoon tot lid van een college dat rechtsprak
Schoorsteengeld	zie haardstedengeld;
Schot	vroegere belasting; oorspronkelijk een aan de landsheer verschuldigde grondrente
Schouw	inspectie van wateren, wegen, bouwwerken enz.
Sententie	gerechtelijke uitspraak; vonnis
Stokhouder	ambtenaar belast met het houden van openbare verkopen; door de ambachtsheer benoemde afslager van de vis op het strand
Tiend(en)	evenredig deel, meestal een tiende, dat een rechthebbende mag heffen van gewassen of dieren
Transfix, doorsteken	een transfix is een charter dat aan een ander is verbonden door de zegelstaart van het 2 ^e stuk door het 1 ^e stuk te steken voor dat het 2 ^e stuk is bezegeld. Vooral gebruikt bij transportaktes van huizen. Zie bord H-1 waar van een huis aan de Oude Zeestraat 10 aktes aan elkaar bevestigd zijn.
Transportakte	akte van overdracht van onroerend goed
Verbaal	a mondelinge uiteenzetting in rechtzaken b akte die de overeenkomst tussen partijen bevat
Verpachten	verhuren
Verponding	schatting van het evenredig aandeel dat iemand of een gemeenschap (in ponden) moet bijdragen aan de algemene lasten
Verpondingskohier	rekeningen en andere bescheiden m.b.t. de invordering der gemene middelen
Verseg(h)boek	opsomming van de landen met de namen van de personen die deze landen gebruiken

Welgeboren mannen
Zout-, zeep- heere-
en redemptiegeld

van niet adellijke maar vrije afkomst
zoutgeld: aanslag naar gelang de hoeveelheid verbruikt
zout
zeepgeld: aanslag naar gelang de hoeveelheid verbruikt
zeep
heeregeld: belasting gebaseerde op het aantal dienstboden
en knechten
redemptiegeld: welstandsbelasting afhankelijk van de
hoogte der aanslag voor het zout- en zeepgeld
N.B. Voor deze belasting werden de ingezetenen
ingedeeld op basis van hun vermogen.
Hele capitalist: bezit meer dan 2000 gulden
Halve capitalist; bezit van 1000 tot 2000 gulden
Kwart capitalist: bezit van 500 tot 1000 gulden
Onvermogend: bezit minder dan 500 gulden
Arm: leeft van de bijstand.

-//-